

Vsevolod Meyerhold

Vsevolod Meyerhold (1929).

Navn: Meyerhold-Reich, Vsevolod Emilievich.

Fødselsdato: 10 februar 1874.

Sted: Penza, Sentral-Russland.

Sosial herkomst: Borgerlig. Faren var vodkahandler, moren hjemmевærende.

Utdannelse: Skuespiller og regissør. Etter å ha avsluttet et to-års kurs på en musikk og teaterskole (1898), fikk han tittel som »fri kunstner«.

1898-1902 skuespiller på Kunstner-teatret i Moskva.

1902-1905 skuespiller, regissør og direktør i Kherson og Tiflis ved Det Nye Dramas Forening.

1905 skuespiller og regissør på Stanislavskijs nyåpnede Teater-Studio i Moskva.

1906-1907 skuespiller og regissør på Vera Kommissarzhevskajas Teater i Petersburg.

1907-1908 arbeidsløs, beskjeftiger seg med litteratur (artikler i pressen, oversettelser fra tysk).

1908-1918 opera- og teaterregissør ved de keiserlige Aleksandrinskij og Marinskij teatrene i Petersburg.

1913 utgir boken *Om teater*.

1918 medlem av det kommunistiske parti. Partikort nr. 0020056.

1918-1919 medlem av Opplysnings-kommissariatet og Teaterrådet i Petrograd.

1919-1920 opphold på sanatorium i Jalta, på grunn av svekket helbred. Arrestert av de Hvite, flykter fra fengslet.

1920 medlem av Opplysnings-avdelingen, formann i Kunstavdelingen i Novorosisk.

1920-1921 formann for Folkeopplysnings-kommissariatet (teater-avdelingen) i Moskva.

1920 regissør på Teater Zon i Moskva.

1923 blir direktør på Teater Zon, og teatret skifter navn til TIM (Teatr Imeni Meyerholda = Meyerholds Teater).

1923 prisbelønnet med tittelen »Folkekunstner av de Sovjetiske Republikker«. Æresmedlem av Den Røde Hær.

1934 Maxim Gorkij taler for første gang om »sosialistisk realisme« som den nye vei for Sovjet-kunstnerne.

1936 tilhengerne av den sosialistiske realisme angriper Meyerhold som »kosmopolitisk formalist«. Til tross for sterkt press nekter Meyerhold å gjøre selvkritikk.

1938 (8. januar) Meyerholds Teater blir stengt som »fremmed for den sosialistiske kunst«.

1938-1939 får arbeid hos Stanislavskij som opera-regissør.

1939 nekter fremdeles å gjøre selvkritikk.

1939 (20. juni) arrestert om natten og fengslet.

1940 (2. februar) skutt i Moskva.

1955 (26. november) rehabilitert. Han får tilbake partikortet som var blitt tatt fra ham da han ble arrestert.

Han begynner 1896, tjuto år gammel, som skuespiller i Nemirovitch-Dantchenkos teatergruppe, og i 1898 er han med blant de skuespillere som utgjør kjernen i det nyetablerte Kunstner-teatret i Moskva. Han forlater Stanislavskij i 1902 og arbeider som skuespiller, regissør og teaterleder i provinsen. I 1905 blir han tiltrodd ledelsen av et studio - det første - som Stanislavskij har åpnet som eksperimenterende filial til sitt eget hovedteater i Moskva.

Under innflytelse av poeten Valerij Brjusov og Viatcheslav Ivanov forkynner Meyerhold »konvensjons teater«. Symbolismens (særlig Maeterlincks) estetikk inspirerer ham. Han taler om »forskjellen mellom å reproducere en bestemt stil på scenen og å stilisere de sceniske situasjoner«.

»Til begrepet stilisering er uskillelig knyttet konvensjonens idé, generaliseringen, symbolene. Å stilisere en epoke eller en hendelse betyr med hvert uttryksmiddel å rette lyset mot syntesen av den gitte epoke eller hendelse. Det innebærer en fremstilling av de karakteristiske trekk som ligger skjult i et verks stil«.

»Konvensjonens teater« er en total forkastelse av naturalismen som hos skuespilleren utvikler noe »som er typisk for amatør-fotografer: en banal gjengivelse av hverdagslivets detaljer«. Et slikt teater gir ingen plass til skuespillerens plastiske muligheter, til stemmens klanglige rikdom, til en alluderende spillemåte. Tilskueren får se alt på scenen, han får ingen sjanse til med sin fantasi å fullbyrde det som skuespilleren antyder.

»Tendensen til å vise alt, redslen for å være mystisk og hemmelighetsfull forvandler teatret til en illustrasjon av forfatterens ord«. Alle- rede nå fremhever Meyerhold teatrets autonomi i forhold til litteraturen. »I ethvert dramatisk verk finnes det to dialoger. Den ene er den »ytre« - ordene som følger og forklarer handlingen. Den andre er den »indre dialog« som tilskueren ikke skal oppfatte gjennom ordene, men gjennom pausene, ikke gjennom skrikene, men gjennom stillheten, ikke gjennom monologene, men gjennom de plastiske bevegelsers musika- litet«.

Etter seks måneder stenger Stanislavskij studioet. Han misliker Meyerholds prøver på Maeterlincks Tintagiles død. Den arbeidsløse Meyerhold finner et nytt forum ved Vera Kommissarzhevskajas teater i Petrograd, og i to år arbeider han med å realisere prinsippene for »konvensjonens teater«. Men Vera Kommissarzhevskaja blir hurtig mis- fornøyd med sin regissør som vil »konkretisere symbolske abstrak- sjoner«. Hun ser i denne tendensen en undervurdering av skuespille- rens dramatiske personlighet. Mange av Meyerholds forestillinger blir dårlig mottatt og blir økonomiske fiaskoer, og den altfor revolusjone- rende regissør blir avskjediget. I 1908 får Meyerhold tilbud om å bli regissør ved det keiserlige teater.

En ny fase begynner. Hans begejstring for den estetiserende sym-

bolisme er blitt dempet. Nye former og erfaringer opptar hans inter- esse: det folkelige teater (Commedia dell'Arte, den russiske balagan), sirkus, music-hall og det orientalske teater, spilleformer som gjennom lys, farge og bevegelse utvikler en stadig dialektikk mellom det tragi- ske og det lystige, mellom det komiske og det groteske. På Alexan- drinskij-teatret gjenoppliver og aktualiserer Meyerhold de sceniske stil- arter fra de franske, spanske og italienske teatres storhetstid i noen praktfulle forestillinger (Molières Don Juan, Lermontovs Maskeraden). Samtidig driver han et lite »laboratorium« i Borodinskaja-gate der han gjenoppliver teatraliske former både fra den europeiske teatertradisjon og fra andre kulturkreter (se arbeidsprogrammet i TTT 6).

Så kommer revolusjonen i 1917.

Sammen med Majakovskij og Blok er Meyerhold en av de få intel- lektuelle som straks støtter det nye sovjetiske styre. Han vil nu skape et revolusjonært politisk teater som skal gjøre massene bevisste, et folketeater i det fri med en direkte kontakt mellom de agerende og tilskuerne. Ettersom han er nødsaget til å anvende en foreldt scene, gjennomfører Meyerhold dyptgående arkitektoniske reformer i samklang med konstruktivismens estetikk. Oppsetningen av Crommelyncks tragi- ske farsen Den Stortatede Hanrei (1922) utgjør begynnelsen til en ny etappe i hans utvikling. Konstruktivismens teorier gjør seg gjeldende ikke bare i den sceniske strukturering av rommet (scenografi av L. Popova), men også i et nytt spillsystem, biomekanikken, som opp- summerer hans erfaringer fra Borodinskaja-studioets forsøkende periode.

Tenkt som en motvekt til Stanislavskijs »innlevelsesystem«, skal bio- mekanikken tillate skuespilleren å handle på scenen gjennom bevegelse og fysiske reaksjoner, et slags dynamisk mønster som er like effek- tivt som fabrikkarbeidets hensiktsmessighet.

Skuespillerne i spesielle arbeidsklær setter i bevegelse det sceniske maskineri som ikke lenger er dekorativ staffasje, men et virksomt og levende redskap. Skuespilleren skal beherske sin kropp liksom tekni- keren behersker sin maskin. Akrobatikk, clownplastikk og atletikk blandes sammen i dette nye system. »Spillestilen på vårt teater skal forene to elementer: det sosiale og det formelle«.

Meyerholds senere virksomhet foregriper hele utviklingen innen det moderne teater: en adaptasjon av flere tekniske detaljer fra det orien- talske teater, bruken av »songs« (allerede i Ostrovskijs Skogen, 1924), projeksjoner på lerret som kommenterer handlingen, flere teaterarki- tektoniske prosjekter, et nytt syn på den dramatiske tekst (hans egne inngrep i stykkene), bevisstgjørelsen av en ny sosiologisk funksjon for teatret, en teatralisk anvendelse av det groteske og en stadig forsk- ningsvirksomhet på forskjellige teaterlaboratorier. Hans mest kjente oppsetninger i tyveårene var Ostrovskijs Skogen (1924), Gogols Revi- soren (1926) samt Majakovskijs sterkt kritiserte satirer Veggelusen og Badstuen (1929).

E. B.

Meyerhold karikeret i 1928 af Kukrinskij. Denne udførte sammen med Rodchenko scenografien til Majakovskijs Væggelusen, som Meyerhold iscenesatte i 1929.

Meyerhold under en prøve. Bagest til højre hans kone, skuespillerinden Zinaida Raich.